

Özel Koleksiyonlar

OSMAN NURİ ERGİN

MÜSLÜM YILMAZ

Y

AKIN tarihimizdeki çöküş dönemlerimizden birini yaşamış olan ve kültür hayatımızın kaybolmaması için çalışmalar yaparak derin izler bırakan münevverlerimizden biri de Osman Nuri Ergin'dir (1883-1961).

Malatya'da dünyaya gelen Osman Nuri Bey dokuz yaşındayken ailesinin İstanbul'a yerleşmesiyle yeni bir hayata adım atar. İlk olarak Zeyrek Rüşdiyesine, ardından Numûne-i Mekteb-i Osmânî ve Mahmûdiye Rüşdiyelerine devam eder. Biryandan da okul sonrası babasının kahvehanesinde çalışmaktadır. Derslerini bu ortamda çalışırken onu fark eden meşhur sosyolog Mehmed İzzet Beyin yardımıyla Dârüşşafaka'ya girer. Artık daha düzenli bir öğrencilik hayatına kavuşmuş, kitapların ve kütüphanenin büyüklüğü dünyasıyla tanışmıştır. Okuduğu kuruma bir vefa göstergesi olarak ileride bu kurumunun müstakil tarihçesini kaleme alacaktır. Burada yaşadığı tek olumsuz hatıra, matematik hocasının kötü muamelesi ve verdiği cezalar olmalıdır.¹ Sosyal bilimlere yönelmesinin altında bu hatırası yatmaktadır. 1901'de Darüşşafaka'dan mezun olur.

Aynı yıl İstanbul Şehremaneti'nde memuriyete başlayan Osman Nuri, orada başkatiplik, mümeyyizlik ve şube müdürlüğü gibi birimlerde görev yapar. Fakat sıradan bir memur profilinden farklı çizgide ilerleyecektir. Öğrenme iştiağı, değişik muhitlere girerek oralardan irfan devşirme arzusu ile birleşince devrinin münevver camiasının önemli isimleriyle tanışması zor olmaz. Arkadaşı Ebül'ulâ Mardin ile birlikte 1901-1904 yılları arasında medrese derslerine devam eder. 1904'te girdiği İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Fakültesini birincilikle bitirir (1907). Kitabiyat bilgisini

geliştirir. Fakülte yıllarında Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Babanzâde Ahmed Naim, Muallim Cevdet (İnançalp), Elmalılı M. Hamdi (Yazır), Ahmet Avni (Konuk), İsmail Fenni (Ertuğrul), Mehmed Akif (Ersoy), İsmail Hakkı (İzmirli), M. Şerefettin (Yaltkaya) gibi tanınmış kişilerin sohbetlerinin müdavimidir. 1924 yılında Abdülaziz Mecdi (Tolun) Efendinin manevi ders halkasına girer. Aynı halkada yer alan A. Süheyl Ünver, Muallim Cevdet, Raif Yelkenci gibi isimlerle dostluğunu daha da ilerletir.²

II. Meşrutiyetin ilanı, Balkanlarda peşpeşe çıkan isyanlar, Balkan savaşları, İstanbul'a akan göç kabileleri, I. Dünya Harbi, Çanakkale savaşları, buhranlı yıllar, İmparatorluğun parçalanması ve küllerinden Cumhuriyetin kurulması. Bunların hepsine şahitlik eden Ergin, bu defa da uzun seneler önce başlamış ve Cumhuriyet ile birlikte zirveye ulaşmış mecburi kültür değişimi süreciyle karşı karşıya kalır. Yeni bir Türkiye kurmak için geçmişe dair her ne varsa değersiz addedilmeye, yok sayılmaya, geçmişin mirasından utanılmaya başlanmıştır. Tam anlamıyla bir kültür kıyımının yaşandığı gören Osman Nuri Bey, çevresindeki bir gurup münevverle birlikte bu yanlışa olabildiğince engel olmaya çalışır.

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ VE MÜZESİNİN KURULUŞU

Tekkelerin kapatılmasıyla, tahliye edilen tekkelerden çıkan eski kitaplar, tekke müştemilâtı, derviş çeyizleri at arabalarıyla sahaflara veya eskicilere gönderilmeye başlanmıştır. Bu vakıf eşyası, başka bir deyişle manevi emanetler çok ucuz fiyatlara satıldığından, yok olmaktan kurtulsalar da birçoğu değer bilmez mirasçılar tarafından

çöpe atılıyordu. Osman Nuri Bey ilk önce sahafları gezerek kendi maaşından artırdığı paralarla bu önemli eserleri toplamaya başladı. Kitapçı Raif Yelkenci'nin delaletiyle oldukça ucuza mâl ettiği tasavvuf ve edebiyat kitaplarına ağırlık verdi. Süheyl Ünver sanat ve tıp tarihi, Muallim Cevdet ise tarih ile âlâkalı yazma eserleri biriktiriyordu.

Osman Nuri Bey, dağılmış inci tanelerini toplayıp ipe dizer gibi, tekkelerden çıkan mukaddes eşyanın ve kitapların konulup sergileneneceği bir belediye müzesi ve kütüphanesi kurulmasını gündeme getirdi. Bunun için ilgili mercilerle görüşmeler yaptı. Fakat onun bu çırpınışları dönemin tek parti zihniyetinin sıkı muhalefetiyle karşılaştı. Ergin muhalif seslere karşı dik durarak bu müessesenin İstanbul için bir ihtiyaç olduğunu izah etme yolunu seçti. Neticede gayretler boşa çıkmadı. 1928 yılında Fuat Köprülü, A. Süheyl Ünver, Hayreddin Nedim gibi önde gelen fikir adamları ile birlikte İstanbul Belediye Müzesi ve Kütüphanesinin kuruluşunu gerçekleştirdi.³

Bu kütüphane, şahıs arşivlerini de bünyesine katmak suretiyle kültür mirasımızın büyük bir kısmının muhafazasında ciddi bir işleve sahip oldu. Örneğin Osman Nuri Bey, Osmanlı Arşivlerinin yurt dışına satılmasına engel olarak kültür hafızamızı koruyan, hayatını Türk kültürü ve kitaplarına vakfettiği için evlenmeye bile fırsat bulamamış eski dostu Muallim Cevdet'in kitaplarını, vefatı sonrasında belediye kütüphanesine kazandırmıştır. Bu arşivde yer alan kitap ve belgelerin tasnifini kendisi yapmıştır.

OSMAN NURİ ERGİN'İN ŞAHSİ KÜTÜPHANESİ

İstanbul'a yaptığı hizmetler ve ka-

zandırdığı eserlerin yanında Osman Nuri Beyin hususi kütüphanesi de meşhurdur. Dönemin önde gelen birçok araştırmacısı onun kitaplarından istifade etmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı'nın *Melamilik ve Melamiler* adlı çalışmasında Osman Nuri Ergin'in büyük bir emeği ve katkısı vardır. Bunun dillendirilmesini istemese de Abdülbaki Gölpınarlı kitabının bir yerinde dile getirmektedir: "Bu mecmuanın muhteviyatı İstanbul Şehremaneti Mektupçusu Osman Bey Efendi tarafından bildirildi. Bilahare istediğim risaleleri mezkûr mecmuadan istinsah edip göndermek lutfunda da bulundular. Kendilerine bilhassa teşekkür ederim".⁴

Böyle bir faaliyette bulunmasında üniversiteyi bitirir bitirmez memuriyete başlamasının getirdiği maddi rahatlığın da etkisi vardı; ama onun bu olağanüstü gayretinin ve himmetinin parayla pulla bir alakası yoktu. Kendisine mahsus bir şuurla kitap toplamayı ve belge arşivlemeyi sanki bir vazife bellemişti. Ondaki bu şuuru dostu A. Süheyl Ünver de kaydetmiştir: "Onun prensibi budur: Milletten gelen yine millete dönmelidir ki bu dolabın suyu tükenmesin. Devlet ve millet hazinesi yalnız başka maksatlar için soygunculuk kaynağı değildir. Mademki millet bizi yetiştirdi. Biz de onu yetiştirmeliyiz prensibi dairesinde yaşayan bir tip insanın da Osman Ergin baş mümessili olmuştur diyebiliriz. Şunu hayatında asla unutmamıştır: Onu babasının müstesna yardımcıları olduğu hâlde bu millet yetiştirmişti. Vâlidinin fedakârlığını ve durumunu daima iftiharla söyleyebilmiştir. Lâkin o, milletin bu hakkını unutmamış basma ve yazma 10.000 kitabını hemen hayatı boyunca hizmet ettiği İstanbul Belediyesinin kurduğu kütüphanesine teberru etmiştir. Belediyeden aldığı maaşlar mukabili edindiği kitapların bedeli karşılaştırılsa Osman Ergin, Belediye'den on para almayarak fahrî olarak çalışmıştır. Ve hattâ Belediye'ye aldığı kitabın belki birçok mislini iade etmiştir, diyebiliriz."⁵

Sahafaları mütemediyen dolaşarak yeni basılan edebi eserleri topluyor, özellikle dostu Raif Yelkenci'nin dükkanına gelen yazmaları satın alıyordu. Bu şekilde kurduğu kütüphanesi elbette hane halkının da hoşgörüsü ve tahammülü muvacehesinde genişliyordu. Onlar da şükranla yâd edilmeyi hak ediyor. Torunu Murat Akan kütüphane çerçevesinde evde olup bitenlere dair şu anekdotu aktarmaktadır: "Annemden ve dayımdan duyduğum bir hikâyeyi anlatmak istiyorum; Dedemin kitap merakı çok fazlaymış, 11.000 cilt kitaptan daha fazlası da vardı. Annem bir kısmını da arkadaşlarına verdiğini söyler. O kadar fazla kitap varmış ki evin koridorlarında dahi kütüphanesi varmış.

*Annemin de şahit olduğu annem ile bir konuşmasında, salondaki koltukların kılıflarının değiştirilmesi karşılığında mutfağın bir kısmını kütüphane yaptırmayı kabul ettirdiğini söyledi. Böyle bir kitap sevgisiydi. Yemek az yenilsin ama evde muhakkak kitap olsun."*⁶

Osman Nuri Ergin'in kitap aşkı emekli olduktan sonra da devam etmiştir. İstanbul'daki kütüphaneleri tek tek gezerek tasavvuf konulu eserleri incelemiş ve onların bir kataloğunu hazırlamıştır. Zaten şahsî kütüphanesinin en belirgin özelliği, İstanbul kütüphanelerinde olmayan tasavvuf konulu eserleri bünyesinde barındırmasıdır diyebiliriz.

Şahsî kütüphanesinin en zengin yönlerinden biri de 6725 belgeden oluşan koleksiyondur. Bu belgeler bugün varlık sahnesinden çekilmiş birçok kurum ve şahıs hakkında birinci elden bilgiler sunmaktadır. Ömrünü vakfederek topladığı 2081 adet elyazması —bir eserin içinde farklı eserler olması nedeniyle 4980 künye—, 2120 Arapça, 114 Farsça, 4356 Osmanlı Türkçesi ve çeşitli dillerde basılmış eserden oluşan şahsî kütüphanesini kurucusu olduğu İstanbul Belediye Kütüphanesine bağışlamıştır. Bu eserlerin ilk kataloğu M. Orhan Durusoy⁷, ikincisi ise Nail Bayraktar tarafından hazırlanmıştır.⁸

Bu ileri görüşlü, hasbiyane gayretleriyle büyük bir başarıya imza atmış kültür hafızamızın bekçisi, 1961 yılında İstanbul'da vefat edip Edirnekapı Mezarlığına sınırlandı. Bugün İBB Atatürk Kitaplığında halka hizmet veren kütüphanesindeki her kitabın sayfası açıldığında ruhu şad olmaktadır. **Z**

NOTLAR

¹ Osman Nuri Ergin, *Maarif Tarihi, Eser Matbaası, İstanbul 1977, c.1, s. 84-85.*

² Ahmed Güner Sayar, *A. Süheyl Ünver Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri 1898-1986*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2004, s. 145

³ Müslüm Yılmaz, *Osman Nuri Ergin: Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2017, s. 59-60

⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, Milenyum Yayınları, İstanbul 1992, s. 176; Bu konu ile Süheyl Ünver de şöyle demektedir: "Aldığı basma ve yazma kitapları ve işdipte alamadığı diğerlerini buldukları yerlerde mutlaka okur, mevzularıyla alakadar olanlarından notlar alır ve aynı zamanda asla kıskanç olmayan asil huyunun iktizası çalışmaları mevzulardan bahsedenlere size yarıyacak şunlar vardır, diye haber verir. Bu ahlakın umumileşmesini isterdi. Biz onun başkaları hesabına fahiye birçok araştırmalarda bulunup ve not edip verdiğini yakinen biliriz." A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, s. 170

⁵ A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, s. 164

⁶ Müslüm Yılmaz, *a.g.e.*, s. 155

⁷ M. Orhan Durusoy, *İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Katalogu Osman Ergin Kitapları (Arapça Ve Farsça Basma Eserler)*, İstanbul Belediye Kütüphanesi, İstanbul 1953

⁸ Nail Bayraktar, *Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazma Kitapları Listesi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Yayınları, İstanbul 1989

